

JUGOSZLÁV–MAGYAR IRODALMI KAPCSOLATOK

Írta: Dr. Kohlmann Dezső

*„Az igazság minden nemzetel, minden felekezettel
közös s a jók és bölcsek föllelik egymást
különböző feleken is.”*

Kazinczy üdvözlő levele Mušicki Lukiánhoz

E kapcsolatok szükségességének bizonyítására alig van szükség. A jugoszláviai magyar irodalom vezetői a kezdet kezdetétől ezt vették programjuk egyik vezető eszméjévé. Vezető lapja, a Kalangya, valósággal harcosa e gondolatnak, napilapjaink egyaránt munkálkodnak ez irányban, benn van és napról napra igazibb, ösztönösebb lesz ennek a tudata a köztudatban, némi előzékenység és iránymutatás mutatkozik a túlsó részről is, de ezek csak inkább szórványos jelenségek, mint szervezett és szerves ténykedések. Pedig e kapcsolatok ősrégi, mint a történeti kapcsolat a két nép között. Újabb időben mind sűrűbben és megalapozottabban hangzanak fel e kapcsolatok kimélyítésére vonatkozó hangok. Az irodalom és kultúra általában hangsúlyozott békítő, egyesítő szerepén kívül az itteni magyarságnak ez történelmi adottsága, irodalmi szerepe és célkitűzése a maga egyéniségének kifejlesztése mellett. Erdemeket szerezhet, hozzájárulhat az egyetemes irodalom hatásához, ha jugoszláviai magyar írók fordításában és közvetítése mellett jelennek meg a világ előtt a jugoszláv irodalom sajátos remekei, melyeket ők jobban ismerhetnek, tolmácsolhatnak, mert jobban ismerik ezek lelkét és hatóságukat. Itt benn az országban pedig e ténykedésükkel a lelkek harmóniáját szolgálhatják és különösen az idősebb generációkat erős és indokolt érdeklődésre indíthatják ama chef d'oeuvre-ök irányában, melyekben a jugoszláv irodalom nem szűkölködik. Ez az irodalom viszont ma annyira érzékeny antennája a külföldi, nyugati szellemi mozgalmaknak, hogy ezek megismerését közvetítheti az itteni magyar irodalommal, mely sajátos feladataival elfoglaltan nemigen jut közvetlen összeköttetésbe ezekkel. A legifjabb szerb és horvát irodalom élénk összeköttetést tart fenn különösen

a mai francia irodalommal, annak minden mozgását, rezgését érzi és így közvetítő szerepet vállalhat. De viszont ezt megkívánhatja az itteni magyar irodalom is. Nem vállveregető és kivételező említést, elnéző tudomásulvételt kíván, hanem annak indokolt megállapítását, hogy itten, az új határok között, új történelmi alakulatban új feladataink tudatában egészen új irodalmat teremtett, mely sajátos erejű, sajátos színű virágokat hozott napvilágra, oly irodalmat, mely sem a bácskai ákácok alatt, sem a bánáti mezőkön eddig meg nem szólalt, hogy ugart tört e helyen, hogy egyéniségeket keltett, kiknek munkássága nemcsak ez állam határain belül vívtak ki elismerést.

Ma már mindkét részről jőzan, tárgyilagos hangok hallhatók. Nem utalok csak egészen mai adatokra. Mladen Leskovac, Vitkovics Mihály legújabb szerb életrője, szerb népdalainak magyar fordítását méltatva megállapítja, hogy népdalaink népszerűsítése a magyarság körében Vitkovics nevéhez kapcsolódik. A magyar kritika, még akkor is, mikor Vitkoviccsal szemben nagyon tartózkodó (igazabban: szigorú és igazságos), eme munkásságát nagyon dicsérőleg említi fel. Idézi Pintér Jenő nagy munkáját, mely szerint Vitkovics „a magyar műköltészet népi alapon való fejlesztésének egyik úttörője” (Glasnik Istorikog Društva u Novom Sadu 8. könyv. 1. füzet, 1935). A legújabb és egész modern alapokon felépített magyar irodalomtörténet a magyar népköltészet fejlődését kísérve megállapítja, hogy „hazai nemzetiségeink szorgalmasan gyűjtik népi emlékeiket”, Pesten jelenik meg a húszas években egy osztrák és egy tót népdalgűjtemény, Vuk Karadzics népdalai pedig világirodalmi nevezetességre tesznek szert . . . A szerb származású Vitkovics Mihály tesz először kísérletet a „szerb manier” átültetésére (melynek versformáját aztán oly mestersen alkalmazza Vörösmarty a Hedvigben). (Farkas Gyula, berlini egy. ny. r. tanár: A magyar irodalom története, 207. o. Budapest, 1934.)

Ennek az egészen objektív megértésnek szellemében kellene eme kapcsolatok mélyítését eszközölni, ami annál könnyebb, mert a személyi kapcsolatok már megvannak. Az újra alakulóban levő Jugoszláviai Magyar Közművelődési Egyesület égisze alatt működő Szenteleky Irodalmi Társaság vagy egy az egyesület kebelében megalakuló irodalmi szakosztály volna hivatva a jugoszláviai magyar irodalom termékeinek a jugoszláv sajtóban való elhelyezésére, illetve terjesztésére, természetesen kölcsönösségi alapon. Az ily együttműködés hatása kiszámíthatatlan, de mindenestre üdvös hatású volna. Ami Romániában lehetséges, hogy egy elítélt magyar író érdekében román írók indítanak mozgalmat, azt nálunk sem kell lehetetlennek tartanunk, annál kevésbé, mert a közös haza békítő levegője ma már lelkek sugallatává változott. Ha Ady Endre az erősen nacionalista Magyarországon a bebörtönzött Goga Octaviánt mint harcostársát köszönti, akkor ma is lehetségesnek, kívánatosnak kell tartani a jugoszláv és magyar írók közös szellemi frontját, mely értékekkel, nagy jelentőségű eredményekkel gazdagíthatna minden közös szellemi munkálkodást. Ha Zmaj Jovan Jovanovics tagja lehetett a Kisfaludy Társaságnak, és Madách Az ember tragédiája fordítását ezzel az ajánlással jelentette meg 1890-ben, Noviszádon: „A nagytekintélyű Kisfaludy Társaságnak hálája emlékéül ama

társaság 1889. május hó 17/29-én tartott díszgyűlése alkalmából bemutatja e könyvet”, akkor hasonló kölcsönös figyelmet és együttműködést ma is üdvösnék és célravezetőnek kell tartani.

A történet és tanulságai ma nem kötelezőek, a lelkekben még forrnak a jelen küzdelmei, és ezek sokszor elnémítják az ideális, sokaktól mégis átértzett igazságokat. Erősebb meggyőző erővel lépnek fel az anyagi, hogy úgy mondjuk: gazdasági érvek. Előkelő beogradi lapokban napokig folyt a vita a jugoszláv írók anyagi helyzetéről. Egy kérdésben merült ki az egész probléma fontossága: megélhet-e a mai jugoszláv író, tisztán tolla után, irodalmi munkásságából? A felelet – pedig egyaránt szólaltak meg szerb, horvát és szlovén írók, nagyok, legnagyobbak – egyhangú nem volt, feltétlen tagadás, mely még a legnépszerűbb Nusicsnál is csak oda módosult, hogy színdarabjai jövedelme teszi egyedül lehetségessé szerény, de nyugodt öregségét. Talán ebből a szempontból is hozna eredményt az együttműködés. Együtt rendezendő könyvnapok, napjai az irodalom propagálásának és felkeltése a közös érdeklődésnek minden iránt, ami hazailag művészi és értékes, szép és figyelemre méltó. Egyáltalában a könyv, az írás szükségességének hangsúlyozásával, bevésése a köztudatba talán itt is javulást hozna, és nem kellene fenti kérdésre úgy válaszolni, hogy lehet megélni az irodalomból, de csak – a könyvkiadónak! Mindez már oda vezet vissza, ahonnan kiindultunk. Még ezek az ún. anyagi kérdések is azt a sokat hangsúlyozott lelki megbékélést, kiegyenlítődést idéznék elő, mely végcélja az egész mozgalomnak. A hazai magyar írók bizonyára versenyezve és igaz lendülettel állnának e gondolat szolgálatába, mert egyéni törekvéseik, szélesebb körben való elterjedésüknek gondolata mellett igazi, elsődrendű céljukat is szolgálhatnák ezzel: bemutatását ez ország szellemi flórájának, melynek a nyelv különbözősége mellett mindig és mindenütt van közös, összekötő, egyesítő terméke is, mert egy nap ereje kelti, egy föld talaján fakadt, és egyformán gyönyörködtető virágokat érlel. És újra felhangozhat a magyar Kazinczy szózata a szerb költőhöz: „A jók és bölcsek fellelik egymást különböző feleken is.”